

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

**ЗАГАЛЬНА ЗАБОРОНА
КАТУВАННЯ, НЕЛЮДСЬКОГО ЧИ
ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ
ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ АБО
ПОКАРАННЯ**

визначення, межі, тягар доведення

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:
«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»

АБСОЛЮТНИЙ ХАРАКТЕР
ПРАВА

«Томазі проти Франції» (1992)

НЕВІДСТУПНІСТЬ
(п.2 ст.15 Конвенції)

СТИСЛІСТЬ

(тлумачення за допомогою
прецедентної практики)

НЕГАТИВНЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
(обов'язок утримуватись від
певних дій)

МІНІМАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЖОРСТОКОСТІ

Перевірка межі дії статті 3:

ПРИНЦИП

«МІНІМАЛЬНОГО РІВНЯ ЖОРСТОКОСТІ»,

оцінка якого є відотною та залежить від обставин конкретної справи

- тривалість поведження
- фізичні та психічні наслідки
- стать, вік і стан здоров`я потерпілого

«Ірландія проти Сполученого Королівства» (1978)

- «Рамірез Санчез проти Франції» (2006)
- «Калашніков проти Росії» (2002)

РОЗМЕЖУВАННЯ ФОРМ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ

A faint background image of a pair of scales of justice, symbolizing law and justice. The scales are positioned on the right side of the image, with the pans hanging from a central beam.

КАТУВАННЯ

Нелюдське
поводження чи
покарання

Таке, що принижує
гідність,
поводження чи
покарання

СТАДІЇ ПЕРЕВІРКИ

Чи досягнуто мінімального рівня жорстокості ?

якщо ВІДПОВІДЬ: "ТАК", то:

КАТУВАННЯ (умисне, завдає особливо важких і жорстоких страждань, мета)

НЕЛЮДСЬКЕ поведження (важкі фізичні чи психічні страждання)

ТАКЕ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, поведження (відчуття страху і приниження)

Критерії розмежування:

ступінь жорстокості та інтенсивності + особа потерпілого
«Менешева проти Росії» (2006)

КАТУВАННЯ

Стаття 1 Конвенції ООН проти катувань 1984 року:

«Для цілей цієї Конвенції термін "катування" означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково».

КАТУВАННЯ

3 основних елементи, що характеризують катування:

- Заподіяння сильного фізичного болю чи душевного страждання (інтенсивність фізичного чи психічного насильства);
- Умисне (з наміром) заподіяння болю;
- Переслідування, як правило, конкретної мети – отримання зізнання, свідчень, покарання чи залякування.

«Аксой проти Туреччини» (1996), «Селмуні проти Франції» (1999), «Міхеєв проти Росії» (2006), «Нечипорук і Йонкало проти України» (2011), «Коробов проти України» (2011)

Конвенція як «живий інструмент» - «Айдін проти Туреччини» (1997)

НЕЛЮДСЬКЕ ЧИ ТАКЕ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ АБО ПОКАРАННЯ

■ Фізичне насильство

«Томазі проти Франції» (1992), «Афанасьєв проти України» (2005)

■ Психічні страждання

«Ірландія проти Сполученого Королівства» /1978/ («п'ять методів»)

«Курт проти Туреччини» /1998/ (зникнення)

«Гонгадзе проти України» /2005/ (ставлення органів слідства)

«Ашот Гарутюнян проти Вірменії» (2010) (поміщення у «клітку» в суді)

«Іванчук проти Польщі» /2001/, «Маленко проти України» /2009/

(умисне роздягання)

Наявність мети принизити особу не є обов'язковою –

«Прайс проти Сполученого Королівства» /2001/

ТЯГАР ДОВЕДЕННЯ І КРИТЕРІЇ ДОВЕДЕНОСТІ

Загальне правило:
“тягар доведення лежить на заявникові”

Що означає доведеність «поза розумним сумнівом»

«Томазі проти Франції» (1992)

«Інделікато проти Італії» (2001)

«Дрозд проти України» (2009), «Вергельський проти України» (2009)

Перехід тягара доведення до держави

(під вартою чи під контролем представників влади)

«Берктай проти Туреччини» (2001)

«Ребок проти Словенії» (2000)

«Афанасьєв проти України» (2005)

«Берлінський проти Польщі» (2002)

«Лотарєв проти України» (2010)

«Фьодоров і Фьодорова проти України» (2011)

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВ

- **Негативні зобов'язання**

«Ірландія проти Сполученого Королівства» (1978)

- **Позитивні зобов'язання**

«А. проти Сполученого Королівства» (1998)

«Пантя проти Румунії» (2003)

- Обов'язок проведення офіційного ефективного розслідування *(здатного привести до встановлення і покарання винних осіб, і відшкодування шкоди)*

«Асьонов та інші проти Болгарії» (1998)

«Давидов та інші проти України» (2010)

«Нечипорук і Йонкало проти України» (2011)

УМОВИ В МІСЦЯХ УТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

- Загальні умови утримання під вартою
- Відсутність належного лікування
- Вплив доповідей КЗК на практику Суду
- Відсутність ефективних засобів правового захисту проти матеріальних умов утримання під вартою – порушення статті 13 ЄКПЛ

«Полторацький проти України» (2003)

«Мельник проти України» (2006)

«Ільхан проти Туреччини» (2000)

«Гутардо проти Швейцарії» (1994)

«Хумматов проти Азербайджану» (2007)

УМОВИ В МІСЦЯХ УТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

«Хумматов проти Азербайджану» (2007)

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ:

Позбавлення людини свободи може часто супроводжуватись стражданнями і приниженням. Однак не можна стверджувати, що саме по собі тримання під вартою після засудження піднімає питання про порушення статті 3 Конвенції. Також не можна тлумачити статтю 3 як таку, що закріплює загальне зобов'язання звільнити ув'язненого за станом здоров'я або поміщати його до цивільної лікарні для отримання конкретного виду медичної допомоги.

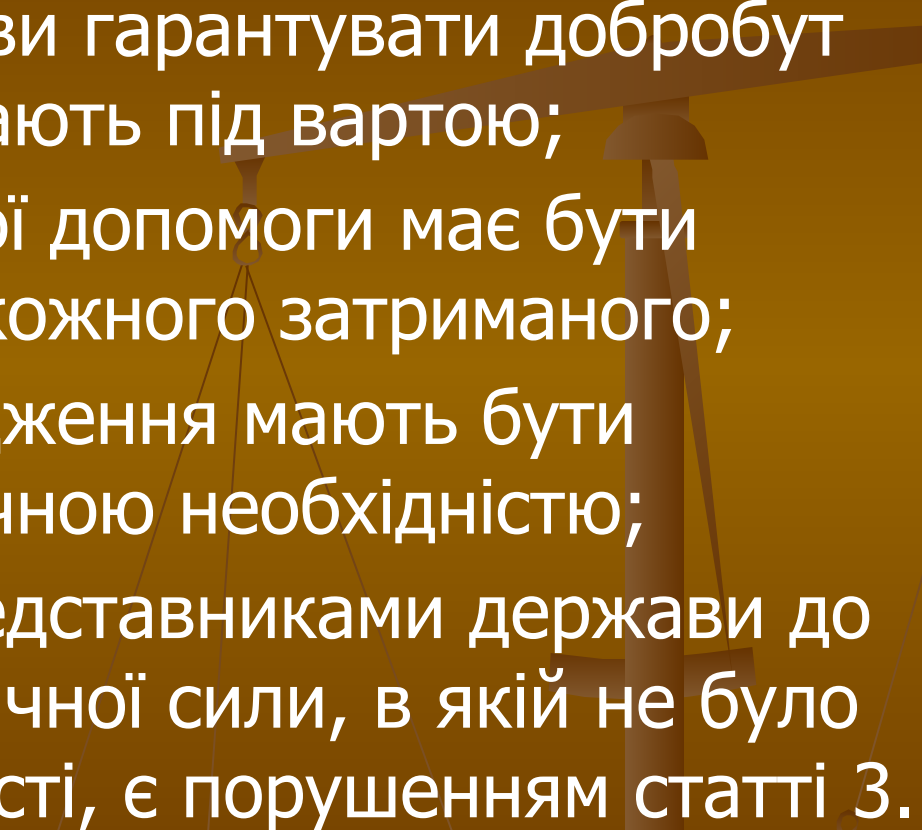
Тим не менш, згідно зі статтею 3 держава повинна забезпечити, щоби людина утримувалась під вартою у таких умовах, які забезпечують повагу до її людської гідності, щоби манера і спосіб виконання покарання не піддавали її стражданням і приниженням, інтенсивність яких перевищує неминучий рівень страждання, властивий будь-якому ув'язненню, і щоби, з урахуванням практичних вимог ув'язнення, про її здоров'я і добробут належним чином піклувалися.

УМОВИ В МІСЦЯХ УТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

«Хумматов проти Азербайджану» (2007)

- ❏ Несвоєчасна діагностика туберкульозу;
- ❏ Нерегулярне симптоматичне лікування без дотримання суворого медичного режиму, необхідного для лікування туберкульозу;
- ❏ Незважаючи на ряд серйозних хронічних захворювань, лікарі не відвідували заявника на регулярній/систематичній основі (лише після його скарг);
- ❏ Відсутність всеохоплюючої терапевтичної стратегії, спрямованої на лікування хвороб;
- ❏ Не були створені умови для реального здійснення призначеного лікування (дієта і теплі сидячі (поясні) ванни – не було теплої води в камері, а душ дозволялось приймати раз на тиждень);
- ❏ Призначені заявнику ліки не завжди були наявні, а відсутні ліки за свої кошти купляли і передавали родичі, що робило якість тюремної медичної допомоги цілком неналежною;
- ❏ Режим (з 19.00 до 11.00 кожного дня крило заявника було повністю закрито, що виключало відвідування лікаря у разі нагальної необхідності)

ВАЖЛИВІ ПРИНЦИПИ

- Обов'язок держави гарантувати добробут осіб, які перебувають під вартою;
  - Надання медичної допомоги має бути адекватним для кожного затриманого;
  - Певні види поведження мають бути виправдані медичною необхідністю;
  - Застосування представниками держави до затриманого фізичної сили, в якій не було прямої необхідності, є порушенням статті 3.
-

РИЗИК БУТИ ПІДДАНИМ ПОГАНОМУ ПОВОДЖЕННЮ ЗА КОРДОНОМ

Екстериторіальність норм Конвенції

- «Сьорінг проти Сполученого Королівства» (1989)
(ризик опинитися в «коридорі смерті»)
- «Д. проти Сполученого Королівства» (1997)
- «N. проти Сполученого Королівства» [GC] (2008)
(ризик опинитися без необхідного лікування, наявність чи відсутність «вкрай виняткових обставин»)
- «Жабарі проти Туреччини» (2000)
(ризик бути підданим нелюдському покаранню)

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ !

